

Erich Gutzkow

Att börja med sin barndom, att analysera eller återskapa den är inte alltid så lätt som man kan tro, men jag försöker ibland och jag får väl försöka nu. När jag var mycket liten bodde vi Rostock, jag kommer inte ihåg hur det såg ut eller vilket hus och på vilken gata vi bodde. Det var väldigt kallt om vintrarna när vinden från havet låg på. Husen var antingen gröna och ärgade eller svarta av sot och bomber. Vår lilla familj bestämde sig för att flytta därifrån, till Dresden. Från en bombkrater till en annan. I Dresden var det ännu sotigare tycktes det mig. De statyer som stod kvar var alldeles svarta. Det fanns ju de nya, gråa husen också. Husen där alla skulle få bo och ha det lika bra. I ett sånt hus bodde vi, mor och jag. Far dog i kriget, i Ryssland någonstans, vet inte var. Förmodligen i en snödriva mitt i ödemarken efter kapitulationen eller i ett fångläger i Ural, jag fick aldrig träffa honom, så det borde ju inte ha spelat någon roll. Han blev bara tjugofem år gammal.

Han var ingen nazist sade mor, han visste inte ens själv vad han gjorde där borta. Jag kunde aldrig sakna honom. Fotografier hade jag ju sett, men aldrig känt hur det var att krama om honom, hört honom tala eller känt hans lukt. Jag antar att han luktade piptobak och gammalt läder, som fäder skall lukta. Väldigt många fäder dog därborta, flera av mina kamrater växte upp utan. Trots det lekte vi krig bland de sönderbombade husen. Smög runt väggarna som stod som kulisser mitt på marken. Vi letade splitter och hylsor bland de grushögar som fanns kvar. De blev allt färre, grushögarna, de skyfflades iväg och blev till ny grund för de nya husen. Vi lekte ryssar och amerikaner mot tyskar. Röda arméns trågevärtsdivision bestående av pojkar från vårt kvarter vann alltid. Sköt ihjäl varenda tysk, sen brukade vi skjuta ihjäl alla amerikaner också av bara farten, vi struntade i alliansen, vi hade blivit fiender nu. Leve Stalin, ekade de ljusa segerropen runt tegelväggarna.

Jag frågade ofta mor om far var en duktig soldat, om han var kapten eller kanske major, men hon ville inte säga något. Hon sade att alla var vi lika inför gud, basse eller general. Alla är vi fiskar och gud är människofiskaren. Efter ett tag plockade hon bort alla foton på honom, hon slängde de flesta men behöll två eller tre för sig själv, de när han inte bar uniform. Hon tyckte inte att han såg ut som sig själv i den där mössan. Jag sade i alla fall till mina små kamrater att min far hade varit på ryssarnas sida, inte nazisternas. Jag ville att min far skulle vara på de godas sida, på den

sidan som vann. När någon unge sade att han sett foton på min far i tysk uniform, blev min far en hjältemodig spion för det röda Moskva. Kanske var det där allt föddes. Jag befann mig plötsligt i en märklig tillvaro gentemot min far. En del av mig hade aldrig sett, hört eller känt honom, den delen där han var nazist och tillhörde de som hela världen hatade. En annan del kände honom utan och innan, såg honom framför sig där han tappert nästlade sig in i Görings högkvarter i tysk uniform och stal hemliga kartor. Han hjälpte röda armén att vinna kriget. Min far, hjältespionen.

Mor fick aldrig höra om det här, hon tyckte inte om rysarna och inte om pipskägget här hemma. Kommunisterna och nazisterna tillsammans dödade min man och din far, sade hon, och de tog vårt land ifrån oss. Ingen hade tagit mitt land ifrån mig, svarade jag. Det är mitt land och det är ju bättre än hos fascisterna på andra sidan. De kallades så av de andra pojkarna och deras föräldrar, men mor sade att de inte var några fascister, att de hade det mycket bättre än vad vi hade det. Strunt, tänkte jag och en eld flammade inom mig. En liten röd eld, tänd av gnistan från en far som nazisterna tvingade att dö och matad med den nya tidens virvlande röda fanor och stampande stövelklackar.

Det var ju självklart för mig att ta värvning, en tidsfråga bara. Mor grät naturligtvis floder, att se sin son följa samma olyckliga bana som hennes man gjort kan inte ha varit lätt. Särskilt inte i så oroliga tider. Jag vet inte, ingen vetig människa hade väl tagit värvning mitt uppe i det kalla kriget. Världen var ju bara en felsägning ifrån ett totalt kärnvapenkrig. Jag vet inte riktigt hur jag tänkte. Det fanns liksom inget annat sätt för mig att visa min lojalitet. Andra, som var intelligenta och kunde uttrycka sig rätt kunde ju gå med i partiet och ordna möten och allt det där, men jag har aldrig haft den gåvan. Som liten lekte jag krig, lärde mig allt om flygplan och stridsvagnar, men jag läste inte mycket annat. Bilden av min far kan ha spelat en roll också, förmodligen. Det var allt jag intresserade mig för. De sade till oss att vi skulle vara stolta över att tillhöra armén, men jag vet inte. Alltid fanns det någon som var högre i rang och kunde se ner på ens brister och fel. Ingen gillar en soldat, inga civila i alla fall. Vi slöt in oss i en fränvänd värld, där allt handlade om vapen, befäl och hur man skulle putsa sina kängor så blankt som möjligt. Det var det enda som betydde någonting.

Först då kände jag mig dum, Jan. Det är en fruktansvärd känsla att känna sig dum och korkad, visst var jag en bra soldat men det var också det enda jag kunde. Bra och bra förresten, jag hade ju aldrig varit med om ett riktigt krig. Jag var inte mer värd än en värnplikting, en kostnad för staten bara. Det kändes ledsamt att jag inte kunde göra mer för regimen och partiet, jag ville visa dem att jag kunde göra allt för dem.

Men jag kunde inte göra allt, jag kan fortfarande inte göra någonting. Ingenting åt mitt levda liv eller det liv jag lever nu, jag är för gammal. Ingenting åt vad som hände dig. Men jag var duktig på att skjuta och springa. Duktig på att lära känna fienden. Jag kunde ta mig förbi en vaktpost utan att märkas. Vad allt sånt skulle tjäna till undrade jag ofta då. Om kriget skulle komma skulle vi ändå vara förintade inom några minuter. Du förstår att det kändes vankelmodigt. Tur för mig då att jag sökte in till specialutbildningen. Annars hade vi aldrig träffats och jag hade legat och krupit i någon lerpöl hela mitt liv. Ett liv som basse, kanske fänrik som bäst.

Där var vi nu. Alla vi fem, stolta, spända och starka. Jag var äldst och borde ha varit mest erfaren men det kändes inte så. Visst kunde jag allt om vapen och strid, men det andra visste jag ingenting om. Det gamla logementet sitter som fastnitat i mitt huvud. Dina affischer på det där gamla handbollslaget. De nedsuttna stolarna och den gamla radion. Lukten, lukten av såpat golv och militärpersedlar. Här hamnade de bästa, de som skulle ut till fienden för under rättelsetjänstens räkning. Alla vi som lyckats. Jag var, precis som du, i ett ständigt lyckorus där, även om det kanske inte märktes. Glädjen över att ha kommit ifrån tragglandet i armén uppfyllde hela mig. Snart skulle vi bli hjältar. De andra tyckte nog att jag var lite korthuggen, men du såg mig som vem som helst. Eller, du såg på mig med värme. Du blev den enda riktiga vän jag någonsin skulle få. Jan, du har hjälpt mig att hålla mig vid liv. När det känns som svartast ser jag ditt bekymmerslösa ansikte med det svarta bångstyriga håret framför mig och det går att leva vidare ett tag till. Hur du skrattar och rycker på axlarna.

Trots att du bara skrattade och skämtade om allt fanns där ett allvar hos dig. Det där allvaret som fanns hos mig också, övertygelsen. Övertygelsen om att vi stod på rätt sida, att vi var de goda. Du brann som eld. Jag ville så gärna också brinna så, visa att vi var likadana. Du kunde ha blivit min bästa vän, Jan. Vi kunde ha gått och druckit öl på kvällarna och pratat om gamla tider, vi kunde ha gjort bilresor runt i Tyskland. Lära känna varandras familjer som vi aldrig fick.

Du fick aldrig chansen att få någon familj, jag har försatt alla mina chanser. Du hade inte behövt dö. Vi behövde alla dig, inte minst jag. När det där brevet kom om att du hade dött, blev allt nattdärt.

De minnen jag har från de andra är oklara. Thomas var den intellektuelle, skärpte. Hade alltid något att säga. Ofta kändes det som om han såg ned på mig, lite mer än alla andra. Jag förstår inte varför, här skulle vi ju alla vara lika värda, vi hade ju alla kommit in på utbildningen. Det var nästan som om han visste vad som väntade mig. Som om han såg in i min framtid. Maria var en dunkel figur, verkade ha haft det svårt. Hon slöt sig som en mussla så fort man försökte närma sig henne, men hon kanske såg mig som mindre värd, tyckte kanske att jag var för dum. Elsa, jag vet inte vad det var, men hon verkade för vek. Du och hon hade något sorts förhållande, hon var verkligen kär i dig, även om hon försökte dölja sina känslor en aning. Jag tror inte att du kände likadant för henne, ni passade helt enkelt inte ihop. Ni hade inte samma själsliga glöd, som du och jag hade. Fast jag tyckte ju om dem, vill jag minnas, även om jag inte ens kommer ihåg hur de såg ut. Bara du förblir ett klart foto i min hjärna. Bara du, Jan.

Sedan förstod jag nog aldrig riktigt vad som hände. Vi var klara med vår utbildning, två års strävan efter att få komma ut och visa vad vi lärt oss. Men jag fick inte göra det jag trott. Jag hade föreställt mig industrispionage och infiltration av politiska enheter. Kanske var det vad ni fick göra, säkert fick du det Jan. Du hade bäst betyg av alla. Jag fick döda. Bara döda. Jag vet inte hur många jag har skjutit, kontraspioner, politiskt farliga och andra obekväma. Jag hade utbildats till en mördarmaskin. Det borde jag ha räknat ut, jag var ju den dumme soldaten, ni var de smarta. För mig fanns bara en uppgift, döda alla som inte passar. De placerade mig i Düsseldorf, men jag åkte över hela Väst- och Östtyskland för att avrätta felaktiga människor. Mestadels avhoppare tror jag. Till en början visste jag alltid precis vem jag skulle ta livet av, men till slut slutade jag bry mig om det. Om jag fick order så lydde jag dem, precis som i armén. Alltid två skott i hjärtat eller huvudet. Jag hade inte rört mig en millimeter från där jag började. Leka krig i ruinerna med de andra smågrabbarna.

Efter ett tag såg jag inte ens ansiktena på de jag skulle döda. Alla var ansiktslösa. Även ni. Till och med du Jan. På den där ölkällaren i Hamburg, när vi sågs igen, kände jag inte igen någon av er. Ni var alla främlingar. Den enda bilden som fanns av dig var den skrattande pojken i logementet, men den stämde inte överens med verkligheten. Du var nå-

gon annan då, jag med. Jag kan ha skjutit dig utan att veta om det, allt är som en grå dimma. Människor, år, platser, allt är något som inte fanns. Det hade inte gått annars, jag var tvungen att vända mig ifrån världen och förvandla den till en skjutbana. Du kan ha varit en av de avhoppare som jag skjutit i någon lägenhet eller i en gränd någonstans. En anonym förrädare. Om du ändå kunde säga att det inte var så, för jag vet ärligt talat inte längre.

Man kan räkna år och komma ihåg dem, vad som hände när, men jag ser alla år och månader som en grå vägg. Jag har blivit som en robot. Jag rymmer inga känslor mer. Det slutade jag med för länge sedan. Det är de som har gjort mig sådan. Regimen som jag ville bevisa så mycket för, jag ville ge dem allt jag hade. Och vad gjorde de? De förvandlade mig till en jävla maskin, plockade bort allt som gjorde det värt att leva. Jag skulle ju bli en riktig spion, en sån som man läser om i spännande böcker. Vad jag grät i början. Grät för varenda en som jag måste döda, grät för mig själv och mina drömmar som krossats. Grät för mitt land som gjort mig detta. Grät över min far som fört mig dit jag var. Det var ju som honom jag ville bli, min låtsasfar. På grund av honom kan jag ha dödat den som skulle ha blivit min bästa vän.

Det var hundra år sedan, eller igår. Det känns som om det kvittar. Jag har inget liv längre, det har de tagit bort för alltid. Ingen kan ändra på det. Tillvaron är mycket mörk, Jan, svart som natten. Du undrar kanske varför jag inte tagit livet av mig när allting ändå är så meningslöst? Jag vågar helt enkelt inte. Om jag dog skulle en av bilderna på dig försvinna för alltid. Jag vill att den bilden skall leva så länge som möjligt. Jag bryr mig inte om hur värdelöst mitt liv har blivit, så länge den bilden av dig finns kvar. Bilden i mitt huvud, bilden av en oförstörd människa, en god människa. Du var den enda goda människa jag känt och utan det minnet är jag ingenting, utan det minnet går världen under.

Jag har svårt att minnas. Det finns ingen struktur i åren som flytt. Allt är en stilla ström av våld och döda människor. Människor som förtjänat att leva dubbelt så mycket som jag. Jag lever ännu för att påminna mig själv om det. Om alla dem som jag har dödat, alla familjer som jag har förstört. Allt liv som jag har släckt. Inte en sekund går utan att alla de passerar mina tankar.

Vårt gamla land finns inte längre kvar. Vi har blivit ett land nu, fyllt av hopp. Din hemstad är sig inte lik. De river allt det gamla och bygger nytt i krom och glas. En framtidsstad

växer upp framför våra ögon. De säger att det har gått bra för oss, och det är väl sant antar jag. Jag vet inte. Jag stod där när de öppnade gränsen vid Brandenburger Tor. Det strömmade in människor från vårt gamla hemland. Alla dansade, skrattade och kramade om varandra. Jag kunde inte skratta eller le. Jag såg bara dem vars bröder, söner, fäder och makar jag dödat. De kramade om mig också, de visste ju ingenting. Fyrverkerier smällde och champagneflaskor öppnades. Allt var förbi, en ny tid hade börjat. Inte för mig. Min tid är förbi. Den tickar sakta förbi i en liten lägenhet där jag stirrar i taket, försöker minnas och strukturera. Jag vill ha tillbaka allt det som de stal från mig, vill ha tillbaka alla årtionden. Men allt kommer bara till ett flagnande tak som är helt stilla, som aldrig ändrar sig, tar mig ingenstans. Sakta flyter tiden, helt ensam. Grå. Du skrattar och rycker på axlarna, vi beger oss ned till stan och dricker några öl tillsammans som bästa vänner gör. Pratar om gamla tider, ser på hur en blodröd sol skickar sina sista strålar i glaskupolen på riksdagshuset. Glömmer allt. Lever igen.

2 juni 2003

Erich,

Löftet om att aldrig släppa taget, att alltid hålla sig kvar gäller än. Vi vet alla att vi menade vad vi sade och löften är till för att hållas. Tillräckligt mycket vatten har flutit under broarna för att vi skall kunna mötas igen och tala om vad som hände med oss. Det är svårt för oss alla att riva upp gamla sår men för att kunna leva vidare är det tyvärr nödvändigt. Vi har nog alla gått för länge i samma fotspår och det är dags att ta ett nytt kliv. Vi träffas om en vecka klockan 14.00 på Ludwigstraße 15, andra våningen.

*Hälsningar,
Elsa, Thomas, Maria*